

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Страшинський Б. Р. Принцип розумності в праві: теоретико-правові аспекти: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2022. 252 с.
2. Костицький В. В., Костицька І. О. Громадянське суспільство та правова держава як суб'єкти правотворення. *Соціологія права*. 2019. № 1–2. С. 42–48.
3. Чижов Д. А. Державний механізм забезпечення правового статусу особи як складової національної безпеки України (загальнотеоретична парадигма): дис. ... д-ра юрид. наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2024. 345 с.
4. Пролесєв С., Шамрай В. Ідея суспільного договору: джерела й призначення. *Суспільне мовлення*. 30.03.2023. URL: <http://surl.li/ckngsc>
5. Робоча група при Мінекономіки продовжує роботу над проектом нового Трудового кодексу. *Сайт Міністерства економіки України*. 23.08.2024. URL: <http://surl.li/envnup>
6. Про безпеку та здоров'я працівників на роботі: проект Закону України. *Сайт Міністерства економіки України*. 22.05.2023. URL: <http://surl.li/btsgao>
7. Про затвердження робочої групи з розробки нової редакції Закону України «Про соціальний діалог в Україні»: розпорядження Національної служби посередництва і примирення № 147-р від 25.08.2022. *Архів Національної служби посередництва і примирення за 2022 рік*.
8. Зміни у соціально-трудових відносинах і нагальні проблеми соціальної політики: що можуть зробити науковці. *Прес-служба Апарату Верховної Ради України*. 23.10.2023. URL: <http://surl.li/lkakmh>

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СПІЛЬНОГО ПРОЖИВАННЯ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ БЕЗ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ

Атаманчук І. В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: i.atamanchuk@donnu.edu.ua

Судова практика попередніх років свідчить про неухильне зростання кількості звернень до судів у справах про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Кінцевою метою таких звернень зазвичай є отримання певних матеріальних благ: поділ майна, придбаного за час спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу як спільного сумісного; спадкування майна; призначення й отримання одноразової грошової допомоги за загиблого (померлого) військовослужбовця та інших виплат, зокрема страхових.

Згідно зі ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються письмовими, речовими і електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків. За змістом ст. 77–79 ЦПК України, належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

Предметом доказування, за змістом ч. 2 ст. 77 ЦПК України, є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для роз-

гляду справи і підлягають встановленню під час ухвалення судового рішення. Тому до предмета доказування у справах про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу входить встановлення таких фактів: спільне проживання однією сім'єю; спільний побут; взаємні права та обов'язки.

Доказами факту проживання однієї сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу є будь-які засоби, які свідчать про те, що між заявником та іншою особою мали місце фактичні шлюбні відносини. За видами фактичних обставин, на підтвердження яких вони спрямовані, докази можна умовно поділити на групи:

1. Докази, які підтверджують наявність факту спільного проживання однією сім'єю. Такими доказами можуть бути довідки з місця проживання, договір оренди житлового приміщення, свідчення свідків, свідоцтва про народження дітей, у яких чоловік записаний як батько, та інші, з яких вбачається, що подружжя вважали себе чоловіком та дружиною.

2. Докази, що свідчать про спільне ведення господарства, спільний бюджет. Такими доказами можуть бути спільна сплата рахунків, оформлення кредитів, докази про спільне придбання майна.

3. Докази, що свідчать про наявність взаємних прав та обов'язків, адже, як зазначено в ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України (далі – СК України), сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Судова практика вказує на те, що сам по собі факт спільного відпочинку сторін, спільна присутність на святах, пересилання відповідачем коштів на рахунок позивачки самі по собі, без доведення факту ведення спільного господарства, наявності спільного бюджету та взаємних прав і обов'язків, притаманних подружжю, не можуть свідчити про те, що між сторонами склались та мали місце, протягом вказаного періоду часу, усталені відносини, які притаманні подружжю (Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у справі справа № 588/350/15 від 15 серпня 2019 року).

Для встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу суди враховують сукупність всіх доказів, які свідчать, що під час спільного проживання вони були пов'язані спільним побутом, мали спільні доходи та витрати, вели спільне господарство.

Так, у Рішенні Солом'янського районного суду м. Києва у справі № 760/22412/19-ц 13 січня 2020 року зазначено, що при встановленні факту наявності у осіб спільного побуту доцільно враховувати ознаки, визначені у понятті домогосподарства. Домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Суд бере до уваги усі докази, надані позивачкою, які

свідчать про її проживання однією сім'єю з чоловіком, наявності спільного побуту, спільних друзів, спільного відпочинку, придбання ними послуг та ведення спільного господарства.

Щодо встановлення належності майна на праві спільної сумісної власності, то судова практика виходить з того, що за відсутності правових підстав для задоволення позовних вимог про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу відсутні і підстави, передбачені 74 СК України вважати майно таким, що належить на праві спільної сумісної власності сторонам, як жінці та чоловікові, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою.

У Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 588/350/15 від 15 серпня 2019 року наголошується, що, вирішуючи питання щодо правового режиму такого майна, суди мають встановити факти створення (придбання) сторонами майна внаслідок спільної праці, ведення спільного господарства, побуту, виконання взаємних прав та обов'язків, з'ясувати час придбання, джерело набуття (кошти, за які таке майно було набуто), а також мету придбання майна, що дає змогу надати йому правовий статус спільної сумісної власності.

У сучасній судовій практиці доволі багато звернень, що пов'язані з призначенням й отриманням одноразової грошової допомоги за загиблого (померлого) військовослужбовця. Для вирішення питання щодо отримання таких виплат особами, які проживали разом із військовослужбовцем до його призову в ЗСУ, та який загинув (помер), захищаючи Батьківщину, необхідне встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу, тому предмет доказування залишається типовим для подібних справ. Суди, розглядаючи такі справи, виходять з того, що проходження чоловіком військової служби, реєстрація та постійне проживання у військовій частині не можуть свідчити про те, що сторони не перебували у фактичних сімейних відносинах, оскільки вказують лише на виконання ним військового обов'язку (Постанова Верховного Суду від 23 вересня 2019 року у справі № 279/2014/15-ц).

Велика Палата Верховного Суду 23 січня 2024 року у справі № 523/14489/15-ц зазначила, що у справах позовного провадження факт проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, як і інші юридичні факти, належить до предмета доказування і підлягає встановленню під час ухвалення судового рішення, якщо цей факт пов'язаний з будь-якими заявленими позовними вимогами. Суд зобов'язаний встановити наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (ст. 76 ЦПК). Вимога про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу може бути вирішена в порядку окремого судового

неповного цивільного судочинства, що передбачено розділом IV ЦПК України, у випадку, якщо між сторонами не існує спору. Якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

ВІДНОВЛЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Бахур О. В.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: o.bakhur@donnu.edu.ua

З часу захоплення російськими диверсійними групами міст Донецької та Луганської областей екологічна ситуація в Україні почала погіршуватися, однак критичних масштабів набула з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Наслідки заподіяної довкіллю шкоди населення України відчуває вже зараз, проте реальні масштаби втрат екосистем можливо буде спрогнозувати лише після повної деокупації наших територій.

Планування відновлення довкілля треба розпочинати вже зараз, навіть попри те, що бойові дії тривають. Це дасть змогу уникнути довготривалих негативних наслідків для екосистем і забезпечити країні можливість повернутися до сталого розвитку.

Першим етапом має бути оперативна оцінка гуманітарних потреб, оскільки війна руйнує не лише інфраструктуру, а й створює загрози для життя та здоров'я населення. Після цього важливо провести детальну оцінку екологічних збитків, спричинених воєнними діями, що включатиме дослідження стану ґрунтів, водних ресурсів, повітря та біорізноманіття, що допоможе створити точну картину масштабів руйнувань.

Розробка стратегії відновлення екології повинна охоплювати як короткострокові, так і довгострокові завдання. У короткостроковій перспективі необхідно зосередитися на ліквідації найбільш небезпечних наслідків, як-от хімічні забруднення, розмінування територій, очищення річок і водойм. Довгострокові завдання включатимуть відновлення лісів, відновлення природоохоронних територій, а також підтримку програм зі сталого розвитку та боротьби зі зміною клімату.

У зв'язку з масштабами руйнувань і складністю завдань, Україні необхідна потужна міжнародна підтримка. Організації, зокрема Світовий банк, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй і Міжнародний валютний фонд, можуть зіграти ключову роль у фінансовій, технічній та експертній підтримці процесу відновлення.